

ARARTEKOAK TRANSEXUAL ETA TRANSGENEROEI BURUZKO TXOSTEN BEREZIA AURKEZTEN DIO GIZA ESKUBIDEEN ETA HERRITARREN ESKAEREN BATZORDEARI

Vitoria-Gasteiz, 2009ko abenduaren 22a

Lehendakari andrea, legebiltzarkideok, ohore handiz agertzen naiz Giza Eskubideen eta Herritarren Eskaeren Batzorde honen aurrean, *Transgeneroen eta transexualen egoera Euskadin* izenburuko txostenaren berri emateko. Agerraldi honetan nire aldamenean ditud arartekoaren ondokoa, Julia Hernández, eta idazkari nagusia, Faustino López de Foronda.

Dakizuenez, Ararteko erakundeak arreta berezia eskaintzen die beraien ezaugarri zehatzengatik eta egoeragatik oso ahulak diren taldeei: adinekoei, gaixo kronikoei, ijito herriari, etorkinei, adin txikikoei, gizartean baztertuta edo pobrezian bizi direnei, ezinduei, espetxeratuei...

Lesbiana, gay, transexual, bisexual eta transgeneroen taldeak ere arreta berezi hori jasotzen du erakunde honen aldetik, talde horrek pairatzen duen bereizkeriagatik eta gizarte bazterketagatik.

Talde horren barruan, transexualak eta transgeneroak kopuruz gutxi dira, baina ikuspuntu kualitatibotik begiratuta, beraien egoera pertsonal eta sozialaren ondorioz, arazo larriak izaten dituzte beren oinarrizko eskubideak erabiltzeko orduan, batez ere berdintasunerako eta bereizkeriarik ez jasateko eskubidea eta osasunerako eskubidea. Hori ondotxo dakizue, transexualen behar terapeutikoei buruzko txostena zela-eta egin zenuten azterketa sakonari esker. Gainera, pertsona horiek historian barrena ahaztuta eduki dituzte gure erakundeek, transexual eta transgeneroek izugarri sufritu dute –zenbaitetan, sufrimenduak beren buruaz beste egitera ere bultzatu ditu– eta eragozpen handiei egin behar diete aurre normaltasunez gizarteratzeko. Horregatik guztiagatik egin dugu txosten hau.

Gure inguru geopolitikoan, talde horrek jazarpeneko eta irainezko historia bizi izan du, dudarik gabe. Adibidez, errepresioa nozitu zuen Nagien eta Gaizkileen Legeak edo Gizarte Arriskugarritasunaren Legea indarrean egon zirenean, hirurogeita hamarreko hamarkadaren bukaera arte, eta sexua aldatzeko ebakuntzak zigortu egin ziren 1983 arte.

Orain aurkeztzen ari natzaizuen txostenean, beraien arazoak analizatu ostean, pertsona horiek adierazitako beharrei gizarteak nahiz Euskal Autonomia Erkidegoko herri-administrazioek ematen dizkieten erantzunak aztertu ditugu. Egun dauden

baliabideak aztertuta, zer gabezia dauden ondorioztatu dugu eta, azkenik, hainbat gomendio egin ditugu.

TXOSTENEAN ERABILITAKO TERMINOLOGIAZ

Txostenean erabilitako sistematikari jarraiki, zehaztu beharra dago, terminologiaren ikuspegitik, zer egoera pertsonalez hitz egiten ari garen txosten honetan transexualak edo transgeneroak aipatzen ditugunean.

Gizarteak edo doktrinak termino ugari erabiltzen dituzten arren (azterlan honen hirugarren kapituluari zehaztu ditugu hitz horiek), interesdunek beraiantzat onartzen dituzten definizioekin bat datozen hitzak aukeratu ditugu hemen. Beraz, transexuala aipatzean, biologikoki emakume jaio arren bere burua gizon gisa identifikatzen duen pertsonaz ari gara, edo biologikoki gizon jaio arren, emakume sentitzen den pertsonaz. Eta transgeneroa aipatzean, sexu biologikoa alde batera utzita, bere burua gizon edo emakume gisa identifikatzen ez duen pertsonaz ari gara, edo bere burua aldi berean bi kategoriekin identifikatzen duenaz.

Era berean, sexu biologikoa eta sentitutako sexua terminoak erabiltzen ditugu jaiotzetiko sexua eta pertsonak bere burua identifikatzen duela sentitzen duen sexua desberdintzeko.

Emakume eta gizon terminoak erabiltzeko garaian, xede-sexua edo sentitutako sexua hartzen da erreferentzia gisa; hortaz, emakume transexual edo emakumea da biologikoki gizon jaio arren emakume sentitzen den pertsona, eta gizon transexual edo gizona da biologikoki emakume jaio arren, gizon sentitzen dena.

Transgenero edo transexualitatearen arrazoen bilaketak ez du oraindik emaitza adosturik eman. Azalpen hedatuenean izaera biologikoa, psikologikoa eta psikiatrikoa dute.

Kultura eta gizarte ikuspuntutik begiratuta, badira beste interpretazio batzuk ere, transexualitatea kultura ezberdinetan egon dela eta erantzun desberdinak eman zaizkiola nabarmentzen dutenak. Kultura batzuetan, batez ere ekialdekoetan, transexualitatea onartu eta goretsi egiten da. Beste batzuetan, batez ere mendebaldekoetan, transexualitatea desbideratzen jotzen da, gizartean errepresioa eta bazterkeria erabiliz kontrolatzen dena. Desbideratzen jotzen da sexu biologikoaren onarpena urratzen duelako eta aurkako sexuarekin identifikatzea ekartzen duelako, edo bi sexuekin batera edo bakar batekin ere ez; hori urratze handiagotzat jotzen da. Hain zuzen ere, emakume eta gizon kategoriak gainditzeko saiakeran, Queer teoriak sexu identitate anitzak adierazteko modu desberdinei atxikitze askatasuna defendatzen du.

Horren haritik, erakunde honen ustez, gai hau lantzen den esparru ezberdinetan, transexualitatea sexu biologikoaren eta genero identitatearen arteko disoziazioa den egoera pertsonaltzat hartzen lagundu behar da, gutxiespena edo estigmatizazioa eragiten duten konnotazioak alde batera utzita.

Transexualitatea buruko nahaste edo gaitz gisa hartzen duen ikuspegia gainditzea da helburua. Gogoeta hori ezbaian jarri dute adituek, eta diagnostiko horren izaera guztiz garaiz kanpo dagoela adierazi dute. Egokiagoa dirudi gaiari horren estigmatizatzailea ez den ikuspegitik heltzea. Hala ere, ez da horregatik nahitaez saihestu behar pertsona horiek behar duten laguntza soziala eta osasunekoak, beren egoera pertsonalaren ondorioz.

TRANSEXUALITATEAREN PREBALENTZIA ETA INTZIDENTZIA ESTIMATUA EUSKADIN

Egoera horretan zenbat pertsona dauden jakiteko zenbatespenak gutxi gorabeherakoak izaten dira beti.

Zenbatespen teoriko horiek ez dituzten aintzat hartzen nortasun aukera guztiak (ezarritako bi sexuetako bakar batekin identifikatzen diren pertsonak bakarrik hartzen dituzte). Aldaketa fisikoa eskatzen ez dutenak ez dituzte aintzat hartzen (sexu berresleitzea eskatzen dutenak dituzte helburu nagusi). Horregatik, kopuruak kontuz ibili behar dira. Zentzuzkoa litzateke aintzat hartzen diren transgenero eta transexual baino gehiago egotea.

NORTASUNA

Hain zuzen ere, zenbatespen teorikoetan aintzat hartzen ez den transgenero eta transexual mota hori egindako galdeketan ikus daiteke, pertsona guztiek ez baitute modu berean definitzen beren burua.

Alde batetik, pertsona batzuk gizon edo emakume gisa identifikatzen dira. Generoen eskema bikoitia jarraitzen dute. Talde horren barruan bakarrik gizon edo bakarrik emakume sentitzen direnak daude. Beste batzuek transexual hitza gehitzen diote izen horri. Transexual gisa autodefinitzen direnen artean, batzuk aldi baterako adjektibotzat hartzen dute. Sexu biologikoa egokitzeke aldaketak bukatzerakoan zentzua galtzen du horrek. Beste pertsona batzuek iraunkortzat jotzen dute.

Pertsona batzuk ez dira gizonekin bakarrik edo emakumeekin bakarrik identifikatzen. Bi generoekin identifikatzen dira, batekin bestearekin baino gehiago, edo bietako bat ere ez. Batzuk transgenero izendatzen dute beren burua. Beste batzuek ez dute inolako izendapenik onartzen bere sexu nortasunerako.

Informazioa bilatzeko prozesuan, ohikoa izaten da sexu biologikoaren eta orientazio sexualaren artean dagoen doikuntza faltarekin nahastea. Homosexualak diren edo ez ezin jakin ibiltzen dira. Nahiz eta askotan argi eduki beren sexu biologiko bera duten pertsonak gustuko dituztela, beste nortasun batetik egiten dutela badakite, sentitzen duten sexutik egiten dute.

NORTASUNA AURKITU ETA AGERTZEKO PROZESUA

Hautzaroan aurkitzen da nortasuna. Pertsona askoren kasuan, beren benetako nortasunaren lehenengo oroitzapenak ordukoak dira. Nerabezaroa ere aurkikuntza eta berrespen garaia da.

Informazio bilaketa oinarrizko beharra da, gertatzen ari denaren arrazoiak ulertu eta izena jartzeko. Pertsona zaharragoentzat aurkikuntza zailagoa izan da. Laguntzaile gisa liburuak, ikus-entzunezko hedabideak eta aldizkariak izan dituzte. Belaunaldi berrien kasuan, Internet izaten da informazio iturri nagusia.

Gertatzen dena jakinda, bi aukera dago: benetako nortasuna erakutsi edo ezkutuan gorde. Orokorrean, lehenengo belaunaldiak arazo ugari izan zuten guztion aurrean agertzeko, familian zein gizartean. Poliziaren, legearen eta gizartearen jazarpena pairatu dute, eta muturrerainoko kasuetan pertsona askok emigratzea erabaki du. Beren benetako nortasuna gordetzen bizi izan dira, edo gizarteak une bakoitzean baimendu dienarekin bat egokitu dute: adibidez, homosexual edo trabesti gisa azaldu dira, pertsona horiek hobeto onartzen zirelako gizartean.

Nortasuna agertzerakoan, familiak jasotzen ditu albisteak lehenengo. Familia batzuek besterik gabe onartzen dute agerpena. Baina, nagusiki, talka emozionala eta hasierako gaitzespena egoten dira. Ez pertsonarekiko, familiaren ustez pertsonak igaroko duen egoerarekiko eta sufrimendurekiko baizik. Oro har, familiek hautematen dute *“badela zerbait”*. Baina fenomenoaren berri ez dagoenez, gertatzen dena azal dezaketen beste kasu batzuekin lotzen dute, hala nola, homosexualitatea. Hasierako talkaren ondoren, egoera horietako batzuk onarpen eta laguntza bihurtzen dira aldaketa prozesurako. Bestetan, etxetik botatzen dituzte pertsonak, edo familia barruan gaitzespen eta erasoak egoten dira. Gizartearen presioa dela eta, batzuetan, familia batzuek pertsona horiek ukatu eta ez dituzte etxean onartzen.

Familia girotik kanpora agertzea zailagoa da, eta ez da beti jazotzen. Hainbat girotan, landa giroan adibidez, beste toki batzuetara emigratzea beharrezkoa izaten da. Horrek pertsonaren aldaketa prozesua erraztu eta familiaren irudia ez kaltetzea ahalbidetzen du.

ALDAKETA PROZESUA

Lehenengo aldaketak une ezberdinetan egiten dira, pertsonaren arabera. Batzuetan haurtzaroan hasten dira, eta bereziki, nerabezaroan. Garai horietan, janzkeraren bidez transmititzen duten pertsonak beren benetako nortasuna. Gehien gehienak gaztaroaren edo helduaroaren zain egoten dira egiteko.

Lehenengo aldaketek itxura kontuei eragiten diete. Kanpoko itxuraren bidez barruan sentitzen dutena islatu nahi izaten dute. Pertsona batzuek, aldaketa estetikoa hartzen dute bere kanpo itxuraren aldaketaren ardatz. Beste batzuek, urrats bat gehiago eman eta aldaketa fisikoak egiten dituzte gorputzean.

Aldaketa horiek sexu berresleitzea deritzon prozesuaren zati dira. Nazioarteko Estandarrak ditu oinarri eta horiek nazioarteko Harry Benjamin elkarteak jartzen ditu. Elkarteak ezartzen ditu honako prozedurak: ebaluazio psikologikoa, psikoterapia, benetako bizitza esperientziaren ikuskapena, terapia hormonal eta azkenik, kirurgia. Elkarteak ezartzen ditu ere hautagaitza eta eskuragarritasun irizpideak. Horiek hormona tratamenduko eta kirurgia tratamenduko faseetarako sarbidea ematen dute. Estandar horiek abiapuntu hartuta, herrialde bakoitzean, edo gure kasuan, autonomia erkidego bakoitzean, unean-unean behar diren doikuntzak egiten dira.

4.2. taula. Harry Benjamin Nazioarteko Elkarteak adierazitako arreta prozedurak

1. Diagnosia ebaluatzea
2. Psikoterapia
3. Bizitza errealaren esperientzia gainbegiratzea
4. Terapia hormonal
5. Tratamendu kirurgikoa

Euskadin, 2008ko urrian, Gurutzeta ospitaleko Genero Nortasun Nahasteen Diagnosi eta Tratamendu Unitatea martxan jarri zen. Orduan, jardun protokoloa ezarri zen eta hiru fase ditu. Horietako bakoitzean kasuarekin egokitzen den jarraipena egiten da:

- Diagnostiko eta tratamendu psikiatrikoa/psikologikoa. Psikiatria Zerbitzuak ematen du.
- Endokrinologiako tratamendua. Endokrinologia Zerbitzuak ematen du.
- Kirurgia tratamendua Kirurgia Plastiko eta Konpontzailearen Zerbitzuaren eskutik, eta beste taldeen eskutik, behar izanez gero (bularretako kirurgia – mamoplastia eta mastektomia– eta barruko gonadak kentzea –obarioak eta tronpak–).

4.3. taula. Osakidetzan-Euskal Osasun Zerbitzuan burututako arreta prozedurak

1. Diagnosi eta tratamendu psikiatriko-psikologikoa, hala badagokio	Kasuak gertutik jarraitzea
2. Tratamendu endokrinologikoa	
3. Tratamendu kirurgikoa	

EGUNEROKO BIZITZA

Transgenero eta transexualitatea egunerokotasuneko jardun guztietan daude. Teoria eta interpretazioez gaindi, pertsona horiek gizarte arauak haustea zer den bizi dute bere bizitzako esparru guztietan, biologikoki esleitu zaien sexua onartzeari dagokionez. Bizipen hori zailagoa edo errazagoa izango da, bi faktoreren arabera, nagusiki: izena legez aldatu izana edo ez eta sexua aldatu izana, eta pertsonak islatzen duen irudia (emakume edo gizon izateari gizarteak eman dizkion kanonetatik hainbat eta gertuago egon, txikiagoa izango da gizartearen gaitzespena eta aurkakoa).

Kontsultatutako pertsonen ustez, haurtzaroan eta nerabezaroan bereziki, baina beste adin batzuetan ere, eskolara joateak jazarpena, eraso fisikoak, bazterkeria eta bakardadea pairatzea dakar. Eta, oro har, irakasleek jarrera pasiboa izan ohi dute. Haien esanean, gaitzespena gainerako kideen gurasoek bultzatzen dute askotan, eta biktimen familiek ez dute horren berri izaten.

Gure informatzaileen iritziz, medikuarenera joatean, profesional batzuek ez dakite gaiaren berri, nahiz eta protokoloak ezarrita dauden. Axolagabetasunez jokatzeko dute eta beharrik gabe itxaronarazten dituzte tratamenduak jasotzeko. Legezko izen aldaketa egin gabe dagoenean, pertsonak aukeratutako izena erabiltzeari uko egiten diote.

Enplegua bilatu edo gordetzea lanik zailenetakoa da. Zailtasunak bistakoak diren arren, taldea bazterreko jardunekin lotzen da, prostituzioa esaterako, eta hori ez

dator bat gehiengoarekin. Zailtasun handienak legezko aldaketak burutzea lortu ez duten pertsonak izaten dituzte. Lanpostuan gaitzespena jasaten dutenak badira, baina errealitatean ikusi da, gero eta normaltasun handiagoz integratzen direla enplegu normalizatueta, gainerako gizartearekin batera partekatuta.

Egunerokotasuneko bestelakoak: aldagela publikoetara joan, NANA erakustea eskatzen duen garraioa erabiltzea edo bankuko eginbideak burutzea zailtasunaren adierazgarri dira, legezko aldaketak egin ez badira edo islatutako irudia eta gizarteak espero duena bat ez datozenean.

Bikotekidea edukitzea pertsona horiek duten bestelako zailtasun bat da. Emakume transexual heterosexuala bada, heterosexualek eta transexual ez diren gizonek dute arazo gehien halako ezaugarriak dituen bikotekidea onartzeko. Hala adierazten dute egindako kontsultek. Bikotea nortasuna agertu eta aldatu aurretik sortzen bada, ohikoa da ondoren apurtzea, ezagutzen diren kasuen arabera. Familia osatzea eta seme-alabak edukitzea gero eta gehiago aukeratzen dute transexualek, bereziki belaunaldi gazteenen artean.

Orientazio sexualari dagokionez, transgenero eta transexualek gizarteak jarraitzen dituen ildo berak jarraitzen dituzte: heterosexualek, homosexualek eta bisexualek. Hala ere, gizartean nahasmen handia dago sexu nortasunaren eta orientazio sexualaren artean. Askotan oker uste izaten da transexualitatea eta homosexualitatea elkarrekin doazela.

Transgenero batzuentzat, eta transexualentzat gehienbat, oinarrizkoa da beren nortasuna gizartean islatzen duten irudian ikustea. Izan ere, gizarteak ikusten duena itzultzen du, eta onarpen sozial hori asebetetasun iturri handia da pertsona horientzat, alosexazio edo bestean sexutzeko prozesuan.

Bizitzan dauden zailtasun horiek guztiak bakardade eta isilpeko sufrimendu bihurtzen dira. Transgenero eta transexualek berek esandakoen arabera, egoera zein zaila den ulertzen ez dutenek ez dute ulertzen sufrimendua nolakoa den.

Hain da handia sufrimendua eta etsipena, autoerasoa (genitaletan askotan) eta buruaz beste egitea maiz eragiten duela. Askotan, behin eta berriz egiten dute kale, baina bestetan, tamalez, lortzen dute. Batzuetan buruaz beste egiteko saiakerak estaltzen dira. Horretarako arrisku handia duten ekintzak burutzen dira.

Bestetan, pertsonak emigratu behar izaten du, hainbat arrazoiengatik. Nagusiki gizartearen edo familiaren presioa izaten da. Aldi baterako edo betiko bizitza berri bati ekiten dio, bere benetako nortasunarekin bat.

GIZARTEAREN ERANTZUNA EUSKADIN

Gizarteak pertsona horien gizarte eta osasun beharrei ematen dien erantzunari buruzko analisia lau mailatan egituratu da txostenean:

a) Legeriaren erantzuna:

Nire azalpenaren hasieran adierazi dudan bezala, legerian erantzun errepresioegilea eman ondoren, laurogeiko hamarkadatik aurrera aurrerapenak hasi ziren, ezberdintasunak hobeto onartzen zituzten legeriak egiteko joera hasi zen. Sexua aldatzeko ebakuntzak despenalizatu ziren. 2007an, pertsonen sexuaren aipamena erregistroan zuzentzea arautzen duen legea onartu zen (Genero Nortasunaren Legea esaten zaiona); lege honi esker, erregistro zibilean eta dokumentazio egokian sexua eta izena alda daitezke.

Lege horrek aurrerapen handia ekarri du, baina aldaketa egiteko eskatzen diren baldintzen esparruan hainbat gabezia dauka. Gabeziak direla eta, sexu batekin edo bestearekin identifikatzen ez direnak kanpoan geratzen dira, baita hormonak hartu nahi ez dituztenak, adingabekoak eta atzerriko nazionalitatea dutenak. Era berean, aldaketa medikuntzarekin zerikusia duten alderdietara mugatzen du eta babesik gabe uzten ditu horrelako tratamenduetan parte hartu nahi ez duten pertsonak.

b) Administrazio publikoak:

Transgenero eta transexualentzako arreta bermatzeko ardura dute Eusko Jaurlaritzaren lehengo Etxebizitza eta Gizarte Gaietako Sailak (egun, Enplegu eta Gizarte Gaietako Sailak) eta Osasun Sailak (egun, Osasun eta Kontsumo Sailak). Aldundietan eta udaletan, sail edo arlo ezberdinek hartzen dute funtzio hori bere gain. Aldundiei dagokienez, Araban Gazteria eta Gizarte Sustapen Sailari dagokio, Bizkaian Ahalduen Nagusiaren Kabineteari, eta Gipuzkoan Kirol eta Kanpo Ekintza Sailari. Udaletan, Bilbon Berdintasun, Lankidetzeta eta Herritar Arloari dagokio, Donostian Giza Eskubideen Zuzendaritzari eta Gasteizen Gizarte Esku Hartze Sailari eta Gazteria Zerbitzuari. Eremu honetan egindako jarduketak ondoko hauetan zehaztu litezke: kanpaina eta adierazpenak, programen finantzazioa hitzarmenen eta jarduera zehatzen bidez, eta, batzuetan, zerbitzu zehatzak ematea edo sustatzea.

Gay, Lesbiana, Bisexual, Transexual eta Intersexualei arreta emateko Euskal Zerbitzuak kudeatzen zituen osasun publikoaren sistemak ordaintzen ez zituen aldaketa fisikoak finantzatzeko diru-laguntzak. Zerbitzu hori Eusko Jaurlaritzaren orduko Etxebizitza eta Gizarte Gaietako Sailari atxikia zegoen –gaur egun, Enplegu eta Gizarte Gaietako Sailari–.

c) Zuzeneko arretako baliabideak:

Gizarte eremuaren barruan, honela sailkatu ditugu zuzeneko arretako baliabideak:

- Transexualen elkarteak: Errespetuz eta Transexualidad Euskadi.
- Lesbiana, gay, transexual eta bisexualen elkarteak edo pertsona horien eskubideen alde lan egiten dutenak: Aldarte, EHGAM, Gehitu, Hegoak, Lesbitoria-Gaysteiz, Medeak eta Trans-Medeak.
- Zuzeneko arretako zerbitzu publikoak edo itunduak: Berdindu, Asexoría eta Énfasis Gasteizen, Gehituko InfAsis Donostian eta Aldarte Bilbon.
- Zuzeneko arretako zerbitzu pribatuak: Emaize, Biko Arloak eta Koire.
- Gizarte babeseko baliabideak: HIESaren aurkako herritarren batzordeak (Arabakoa eta Gipuzkoakoa), Askabide eta Zimentarri elkarteak.

Osasun eremu publikoaren baliabideak Osakidetzak (Euskal Osasun Zerbitzuak) ematen ditu. Osakidetzaren arreta Gurutzetako Ospitalean Genero Nortasuneko Trastornoak Diagnostikatzeko eta Tratatzeko Unitatean zentralizatuta dago. Arreta hau 2008ko urrian indarrean sartu zen protokolo baten arabera ematen da. Txosten hau argitaratu arte, Osakidetzak-Euskal Osasun Zerbitzuko zerbitzuak honako prestazio hauek ematen ari ziren: diagnostikoa eta diagnostiko diferentziala, tratamendu hormonalak, eta bularretako eta barne-gonadetako kirurgia. Kanpoko genitalen kirurgia egiteko, beste zentro batzuetara bideratu beharra zegoen. Horretarako eskaera, Lurralde arteko Kontseiluak ezarritako prozeduraren arabera izapidetuko litzateke. Hala ere, gure txostenean jada aipatu genuen Osasun eta Kontsumoko sailburuak zer adierazi zuen Legebiltzarrean egindako 09/10/05/03/0067-1247 zenbakiko galderari 2009ko irailean eman zion erantzunean: kanpoko genitalen kirurgia prestazioaren zati bat balitz bezala egingo dela.

Dauden datuek adierazten dute 2007an 36 lagun daudela tratamendu hormonalak jasotzen euskal sare publikoaren ospitaleetan.

5.3. taula. Osakidetzan (Euskal Osasun Zerbitzuan) 2007an tratamendu hormonalean zeuden pertsonak

OSPITALEA	PAZIENTE BERRIAK URTEZ URTE	JARRAIPENIK GABEKO PAZIENTEAK
Gurutzeta	2 - 4	14
Basurtu	1 - 2	10
Galdakao	--	2
Donostia	0 - 1	2
Txagorritxu	0 - 1	5
Santiago	0 - 1	3
	Pazienteak guztira 2007an	36

Oro har baliabideei dagokienez, ondorio hau atera da: gizartean ez dira baliabideak ikusgai jartzen, eta transexualek eta transgeneroek ez dute horien berri izaten informazioa bilatzeko hasierako fasean. Diziplina ezberdinetako profesionalentzat ere ezezagunak dira: osasuna, hezkuntza, gizarte zerbitzuak, zuzenbidea, eta abar. Gainera, oro har ez dago harremanik ez koordinaziorik arreta-protokoloen eta baliabideen artean.

Baliabideen erabiltzaileen profila aldatzen ari da. Gero eta gazte gehiago joaten dira, senideekin edota lagunekin. Gizonen edo emakumeen proportzioa baliabide bakoitzean aldatzen da. Batez besteko adina 25 eta 35 urte artean dago. Halere, kontsultak egin dituzten pertsonen 14 eta 50 urte artean dituzte.

Transexualek eta transgeneroek baliabideez egiten duten balorazioa bi ideietan laburbildu daiteke: osasun arretara joatea esperientzia negatiboa izan da, eta gizarte eremuko baliabideetara joatea positiboa izan da. Transexualen eta transgeneroen multzoen barruan, pertsona batzuk bazterketa edo gizarte desabantaila egoera handiagoan daude. Haietako batzuk gizarte babeseko baliabideetara joan dira, berezietara nahiz orokorretara (oinarrizko gizarte zerbitzuetara alegia). Zerbitzu orokorretan esperientzia negatiboa izan dute. Kontsultatu diegun profesionalak aitortu digute gizarte zerbitzu orokorretan ez dagoela interesik edo hurbilpenik transexualengana eta transgeneroengana.

d) Herritarren iritzia:

Ohartu gara jendeak oro har ez dakiela zer esan nahi duen transexualitateak eta, batez ere, transgeneroak. Ezjakintasun horrek eta komunikabide batzuek ematen duten irudi okerrak pertsona hauei buruzko pertzepzio okerra eta estereotipoak sortzen dituzte. Horrela, uste izaten da soilik emakume transexualak daudela, pertsona horiek ikuskizunen munduan edo prostituzioan lan egiten dutela edo transexual izateak homosexual izatea esan nahi duela.

Transgeneroen eta transexualen aurrean gizarteak dauzkan erreakzioak, hurbileko ingurunean, ezberdintasun interesgarri batzuk erakusten ditu:

- Pertsonarekin lotura afektiborik ez dagoenean (adibidez, lankide bat edo auzokide bat denean), gizartearen erantzuna onarpena izaten da gehienetan, baldin eta langileen artean arazoak sor daitezkeelako edo enpresaren irudia kaltetu daitezkeelako beldurrik ez badago.
- Harremanean osagai afektiboa badago (laguna edo senidea), nabarmenago onartzen da pertsona zuzeneko senidea denean (semea edo alaba adibidez). Etsipena ere sortzen da. Baina transexuala bikotekidea denean, gaitzespena nabarmenagoa eta zabalduagoa da; transexualitatea iruzurtzat jotzen da.

Oro har, ikusten da gizartearen gaitzespenaren arrazoia ez dela sexu aldaketa baizik eta beste bi faktore: sexu anbiguotasuna, batez ere bikotean eragina duenean, eta anbiguotasun fisikoa, pertsona horiek erakusten duten irudiarri dagokionez. Irudiaren anbiguotasuna eta gizon edo emakume ezaugarri batzuen exajerazioa gaitzesten dira.

Bestalde, hiri-ingurua landa-ingurua baino toleranteagoa dela dirudi eta pertsona horiek onartzean edo gaitzestean eragina du, dudarik gabe, norberak zenbaterainoko ahalmena duen portaeretan, sexu identitateetan, irudian, eta abarretan gizarte-desberdintasuna normaltasunez onartzeko.

ESTATUKO ETA NAZIOARTEKO EREMUA

Ikus dezakezuenenez, txosten honen seigarren kapituluan labor eta zehaztasun asmorik gabe aipatzen dira gure autonomia erkidegotik kanpo egin diren hainbat ekimen eta esperientzia; horietako batzuk erreferentzia gisa har litezke etorkizunean gai horren gainean jarduteko.

Horrelako esperientziak dira, adibidez, Holandakoa, Estatu Batuetakoa eta Malagako Carlos Haya Ospitalekoa. Horietan, Genero Nortasuneko Unitate bereziak daude ume eta nerabe transexualentzat. Hormonen bidezko tratamenduari esker, garapen sexuala eteten zaie. Hormona bidezko tratamendua edozein unetan bertan behera utz daiteke, eta osasunean edo itxuran ez luke ondorio atzera ezinik sortuko.

Era berean, nabarmentzekoa da osasun-sistema ingelesak, GIRES-ekin elkarlanean (Gender Identity Research and Education Society), pertsona horiei ematen zaien osasun-arreta hobetzeko argitaratu dituen gidak, transexualitatea gaixotasun mental gisa deskatalogatzeko edo lanean genero nortasunaren arabera jendea baztertzeko debekua. Indarrean dago Finlandian, Alemanian, Erresuma Batuan, eta Australiako, Kanadako eta Estatu Batuetako estatu batzuetan.

Genero identitateagatik inor ez bereizteko eta transexualen eskubideak onartzeko Nafarroako Legebiltzarraren orduko lege-proposamena ere aipatu genuen; proposamen hura gaur egun 12/2009 Legea da, azaroaren 19koa, joan den azaroaren 30ean Nafarroako Aldizkari Ofizialean argitaratu zena.

ONDORIOAK

Transexualitatea eta transgeneroa gizartearentzat ezezagunak direla egiaztatu dugu. Transgeneroak eta transexualak askotan estereotipo negatiboekin berdintzen dituzte, eta batik bat ikuskizunen munduarekin edo marjinazioarekin lotzen dituzte. Hala ere, errealitateak erakusten digu hori ez dela horrela. Era askotako lan-eremutan burutzen dute beren jarduera lanean dabiltzanek, eta horien guztien prestakuntza edota zertzelada sozial eta pertsonalak ere askotarikoak dira.

Pertsona arruntak dira, bakoitzak bere berezitasunak dituela, beste edonor bezala. Sentitzen duten sexuan garatzeko hautua ez da fribolitatea edo apetaldia. Aitzitik, genero identitateak eta giza duintasunak eragiten du.

Ezaugarri komun bat dute: beren genero-identitatea gizarteak markatutako arauetatik kanpo bizi dute, hau da, onartuta dagoen gizon-emakume dualtasunetik kanpo; dualtasun horri jarraiki, pertsona bat "gizon" kategorian edo "emakume" kategorian sartzen dute jaiotzez duen sexu biologikoaren arabera. Genero-identitatea bizitzeko modu horrek alde batera uzten du kategoria bakoitzerako espero diren rolak betetzeko exigentzia.

Zertzelada berezi horrekin batera, sufrimendu izugarria sentitzen dute, eta sufrimendu hori larriagotu egiten dute gizartearen onespenez ezak eta arbuioak. Transgeneroen kasuan, beren anbiguotasuna are gutxiago ulertzen du gizarteak, eta gaitzespen handiagoa sortzen du. Transgeneroen eta transexualen sufrimendua familietaraino iristen da.

Azken batean, zertzelada berezi horren ondorioz, pertsona horiek gizartearen eta osasun-sistemaren berariazko erantzuna eskatzen dute.

Beraien behar nagusia begirunezko tratu berdina jasotzea da, bereizkeriarik gabea, eta modu egokian gizarteratzea. Behar horiek aseko badira, bereziki garrantzitsua da erregistroko datuak beren egiazko identitatara egokitzea eta osasun arloan erantzun ona ematea.

Adinak, laneko egoerak eta egoera sozio-ekonomikoak, jatorriz bertakoa edo atzeritarra izateak, familiak haiek onartu ala ez onartzeak eta abarrek bereziki eragiten dute pertsona horiek gizarteratzean. Egiaz, transgenero eta transexualen taldearen barruan, honako hauek dira ahulenak: umeak eta nerabeak, adinekoak, transgeneroak, emakume transexualak, jatorrizko herrialdean legez izena aldatu ez duten etorkinak, egoera ekonomiko eta sozial prekariora bizi duten pertsonak, erregistroan sexua eta izena aldatu ez dituzten eta genero indarkeria sufritzen duten emakume transexualak, buru-nahasteak dituzten pertsonak, prostituzioan

aritzen diren emakumeak edo espetxeetan dauden pertsonak eta beren sexu nortasunagatik jazarriak direlako errefuxiatuak daudenak.

Ondorioei dagokien atal honetan, transexualen eta transgeneroen eskubideak bermatzeko orduan oztopoak edo eragozpenak diren elementu batzuk identifikatu dira, baita eskubide horiek bermatzen laguntzen duten beste batzuk ere. Lehendabizikoen artean, honako hauek azpimarratuko ditugu:

- pertsona horiek psikologikoki eta pertsonalki jasaten duten higadura, sufrimenduaren, minaren eta bakardadearen ondorioz
- autohormonazioa
- kopuruz gutxi izatea
- gizarteak onartuta dauka bi sexu eta, beraz, bi genero daudela
- transexualitatea eta transgeneroa gehiegi patologizatzea edo medikalizatzea
- bizitza errealaren testa egin behar izatea
- erregistro zibilean sexuaren aipamena eta izena aldatu ahal izateko bi urte itxaron behar izatea
- tratamenduari ekiteko adinez nagusi izan behar izatea
- transexualitateaz eta transgeneroaz jakintza eta ikerkuntza murrizak izatea
- alor ezberdinetako langile askok (hezkuntzan, osasunean, gizarte hezkuntzan, eta abar) ez dute ia interesik eta batzuetan berdina zaie arreta egokia ematea
- arreta baliabideen ikus ezintasuna eta deskoordinazioa
- arreta-protokolo estandarizatu eta konpartiturik ez egotea
- adimen gaixotasuna duten pertsonak baztertzea transexualak eta transgeneroak identifikatzeko irizpideetatik
- pertsona hauen irudi okerra, sentsazionalismoari orientatua, komunikabideetako askok eskaintzen dutena

Lagungarri diren faktore gisa, hauexek aipatuko ditugu:

- talde horrek antolatze eta errebindikatzeko gero eta ahalmen handiagoa du
- egoerari aurre egiteko baliabideak eta informazioa bilatzeko garatu duten gaitasuna
- gizarte eta osasun arretako baliabideetara gero eta gehiago hurbiltzen ari dira
- diziplinarik sozialenen ekarpenak, transexualitatea eta transgeneroa, borondatearen, aniztasunaren eta erabakitzeko eskubidearen ikuspegitik interpretatzen baitituzte
- Gurutzetako Ospitalean Genero Nortasuneko Trastornoak Diagnostikatzeko eta Tratatzeko Unitate berria eta dagokion osasun arretako protokoloa

- herritar batzuek pertsona hauen errealitatea ezagutu eta haietaz dauden estereotipoak gainditu nahi dituzte
- Administrazio publiko batzuek gero eta interes handiagoa daukate pertsona horien beharrianak ezagutzeko eta arreta emateko

GOMENDIOAK

Ezagutu ditugu pertsona horien errealitatea, beharrak eta eskaerak, baita gizarteak eta euskal herri-administrazioek emandako erantzuna ere. Hori egin eta gero, Ararteko erakundeak, aurreko txostenetan bezalaxe, zenbait proposamen egin ditu, guztira 27 gomendio, honako arlo hauetan: gizartea sentsibilizatzea, herritarrei informazioa ematea, hezkuntzaren eta lanaren eremuetan bazterketari eta bereizkeriari aurrea hartzea, administrazioaren azpiegiturak eta arreta-zerbitzuak egokitzea, gizarte- eta osasun-arreta, transexualek eta transgeneroek gizartean parte hartzea, edo esparru juridikoa egokitzea, haiei babes handiagoa emateko asmoz.

Jarraian gomendioak zehaztuko ditut:

1. Transgenero eta transexualitateari buruzko informazioa emango duten ekimenak abiatzea, transgenero eta transexualen arazoaren gainean gizarteak duen ezagutza zabaltzea eta egun dauden estereotipoak eta aurreiritziak gainditzea.
2. Gaia lantzen den esparru ezberdinetan, transexualitatea sexu biologikoaren eta genero identitatearen arteko disoziazioa den egoera pertsonal gisa hartzearen alde egitea, gutxiespena edo estigmatizazioa eragiten duten konnotazioak alde batean utzita.
3. Jardunbide egokiei buruzko eskuliburuaren sorrera sustatzea eta horiek betetzea. Hedabideetara bideratuko dira horiek, transgenero eta transexualitateari buruzko informazio tratuera egokia eman dezaten eta estereotipo negatiboak indartzen dituzten kasu edo albisteetan sakontzea saihestu dezaten. Hedabideetan, transgenero eta transexualitateari buruz dagoen informazioaren izaera plurala eta bazterkeriarik gabea bultzatu.
4. Pertsona transgenero eta transexualei arreta emateko dauden baliabideen berri emateko ekintzak sustatzea. Bereziki hainbat erakunde publikok eta transexualei eta LGBTBI talde osoari arreta emateko elkarteek finantzatzen dituzten arreta zuzeneko zerbitzu publikoen berri hedatu behar da.

5. Eskola giroan transgenero edo transexualek jasaten duten bortizkeriazko edo gizarte bazterkeriazko edozein formari aurrea hartzeko neurri bereziak garatzea.
6. Bazterkeria, bereizkeria edo edozein motatako indarkeria (erasoak, jazarpenak, zigorrak) pairatzen duten ikasle transgenero eta transexualei laguntza eta babes egokia ematea.
7. Egoki diren mekanismoak bideratu, konfidentziasunez eta aurretik ziurtatuta, ikasle transexual eta transgeneroei beren sexu psikosozialari dagokion izenez dei diezaieten irakasleek, ikasleek eta zentroko langileek. Era beran, izen hori agertu behar da zentroko ohar tauletan eta agiri administratiboetan.
8. Beharrezko neurriak bideratu euskal administrazio publikoen jardunean aintzat har dadin pertsonak beren sexu identitatearen arabera tratatu jasotzeko duten eskubidea. Aurretik transexualak direla ziurtatu beharko dute. Ildo horretatik, Euskal Autonomia Erkidegoan bizi diren pertsona guztiek eskubide hori baliatu ahal izango dute, jatorriz nongoan diren edo beren legezko egoera edo administratiboa zein den aintzat hartu gabe.
9. Beharrezko neurriak hartu euskal herri-administrazioetako langileek, eta bereziki herritarrekin zuzenean harremana dutenek (epaitegietan, polizia-etxeetan, osasun zentroetan, arreta zuzeneko zerbitzuetan, etab.) transexualitateari eta transgeneroari buruzko prestakuntza egokia izan dezaten, pertsona horiek errespetuz tratatzeko helburuarekin.
10. Prestakuntza eman transgenero eta transexualitate esparruan, pertsona horiei arreta ematen aritu daitezkeen profesionalei: medikuntzakoak, gizarte heziketakoak, psikologiakoak, zuzenbidekoak, sexologiakoak, gizarte langintzakoak, etab. Prestakuntza horren baitan jaso pertsona horiei arreta emateko dauden baliabideen ezagutza.
11. Kirol instalazio publikoetan, ikastetxeetan, adineko pertsonen egoitzetan, ezintasuna duten pertsonen egoitzetan, igerilekuetan, komunetan eta dutxa publikoetan ekipazioa egokitzea, zentzuzko denbora tartean, aldagela eta dutxa indibidualak egon daitezzen. Horren bidez pertsonen intimitatea eta duintasuna gordeko baitira.
12. Pertsona horientzako zerbitzu eta baliabideen artean dagoen koordinazioa hobetzea, baita horien eta gizarte zerbitzuen artean dagoena.

13. Aholkularitza juridikoko egokia ematea transgenero eta transexualak zuzenean hartzen dituzten eta erakunde publikoek finantzatzen dituzten zerbitzu publikoetan.
14. Pertsona horiek lanean txertatzea erraztea, lanerako sarbidea berdintasun egoera bizi dutela bermatuta. Laneko bereizkeria kontrolatzeko lanabes aktiboen eraketa eta erabilera sakontzea. Sindikatuak eta enpresa erakundeak sentsibilizatu eta informazioa ematea, pertsona horien laneko bereizkeria saihesteko. .
15. Bereziki zaugarriak diren taldeek (prostituitzen diren emakume transexualak, espetxeetan dauden transexualak, egoera irregularra duten transexual etorkinak, etab.) herritar guztiek sarbide duten egungo gizarte estaldurak bermatuta izan ahal izateko, egun dauden oztopoak kentzea.
16. Egund dauden gizarte- eta osasun-baliabideek modu egokian funtziona dezaten zaintzea, arreta-baliabide horiek transexual eta transgeneroen familiei laguntzaneurriak eskainiko dizkietela ziurtatzeko.
17. Zenbait neurri hartzea sexua berresleitzeko tratamendu osoari buruzko osasunprestazioa EAEko Osasun Sistema Publikoak finantzatutako gainontzeko prestazioak bezalaxe egin dadin, Osasun eta Kontsumo Sailak pertsona horien behar terapeutikoei erantzun osoa emateko aurreikusi dituen jarduerak gauzatu bitartean.
18. Beharrezko neurriak sustatzea Gurutzeta Ospitaleko Genero Identitatearen Nahasmenaren Diagnostiko eta Tratamendu Unitatea eta, beharrezkoa bada, dagokion kirurgia egiteko esleituko den beste unitatea egokiro koordinaturik egon daitezen.
19. Modu eraginkorragoz ezagutzera ematea Gurutzeta Ospitaleko Genero Identitatearen Nahasmenaren Diagnostiko eta Tratamendu Unitatea, behintzat transgenero eta transexualak gertuagotik tratatzen diren arreta esparruetan.
20. Transexualitatearekin eta transgeneroarekin lotuta erregistratzen diren aurrerapen zientifiko eta teknologikoen arabera mediku jardunaren eguneratzea bultzatzea.
21. Beharrezko osasun bermerik gabe autohormonatzea edo protesiak jartzeak dakartzan arriskuen berri ondo ematea.
22. Erregistroan sexuaren aipamena aldatzea adosteko bi urtez medikuaren tratamendua jasotzen egon behar izana nahitaezkoa izateari buruzko

hausnarketan sakontzea, eta hala badagokio, egungo legezko esparrua alda dadin proposatzea.

23. Beharrezko neurriak hartzea, transexual edo transgenero izateagatik pertsonak jasan dezaketen bereizkeria, jazarpena edo erasoek, biktimaren sexu edo sexu orientazioagatik sortzen direneko zigor neurri bera izan dezaten.
24. Beraien sexuaren zuzenketa erregistroan guztiz burutu ez duten emakume transexualak emakume gisa hartzearen gainean hausnartzen hastea. Horretarako, transexual direla ziurtatu beharko dute aurretik. Emakumetzat onartuta, genero indarkeriaren aurrean babesa jasoko dute eta indarkeria horren biktimei dagozkien gizarte baliabideetarako sarbidea izango dute.
25. Transexualitatearen eta transgeneroaren gaineko ikerketa zientifikoak eta azterlanak sustatzea, alderdi ezberdinetan. Gai honi buruzko ikerketa proiektuak sustatu eta finantzatu, unibertsitate eta goi mailako ikerketaren esparruan.
26. Unibertsitate esparruan, transgenero eta transexualitatearen gaineko prestakuntza sustatu, baita goi mailako hezkuntzan ere.
27. Transgenero eta transexualen eta beren talde edo ordezkaritza elkarteetan partaidetza bultzatu, haiengan eragin zuzena edo zeharra izan dezaketen euskal herri-administrazioen eztabaidetan, hausnarketetan eta erabakietan.